

Shoxsanam MAMATQULOVA,
Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: sh_mamatqulova@mail.ru

NamDU katta o‘qituvchisi, PhD D.Sarimsaqova taqrizi asosida

O‘ZBEK TILI VA MADANIYATIDA FIDOYLILIK VA UNING IFODASI

Annotatsiya

Fidoiylilik – har qanday faoliyat sohasida muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o‘ynaydi. Biz o‘z ishimizga to‘liq sodiq bo‘lganimizda, maqsadga erishish yo‘lidagi turli to‘siqlarni yengib o‘tish uchun zarur bo‘lgan yuqori darajadagi motivatsiya va kuchni namoyish etamiz. Ushbu maqolada o‘zbek tili va madaniyatida fidoiylilik va uning ifodasi yoritilgan.

Kalit so‘zlar: madaniyat, til, o‘zbek tili, sadoqat, vatanparvarlik, sadoqat, mas’uliyat.

ПРЕДАННОСТЬ ДЕЛУ И ЕЕ ВЫРАЖЕНИЕ В УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ И КУЛЬТУРЕ

Аннотация

Преданность делу играет важную роль в достижении успеха в любой области деятельности. Когда мы полностью преданы своему делу, мы демонстрируем высокий уровень мотивации и энергии, необходимый для преодоления различных преград на пути к достижению цели. В данной статье освещено преданность делу и ее выражение в узбекском языке и культуре.

Ключевые слова: культура, язык, узбекский язык, преданность, патриотизм, верность, ответственность.

DEDICATION AND ITS EXPRESSION IN THE UZBEK LANGUAGE AND CULTURE

Annotation

Dedication plays an important role in achieving success in any field of activity. When we are fully committed to our work, we demonstrate a high level of motivation and energy necessary to overcome various obstacles on the way to achieving the goal. This article highlights dedication and its expression in the Uzbek language and culture.

Key words: culture, language, Uzbek language, loyalty, patriotism, loyalty, responsibility.

Kirish. Fidoiylilik bu inson o‘zini butunlay kasb, vazifa yoki loyihaga bag‘ishlaydigan maxsus hayot tarzi bo‘lib, bu har bir qadam, har bir yutuq va har bir muvaffaqiyatsizlikka ma‘no beradigan holatdir. Fidoiy inson hech qachon boshlagan ishidan voz kechmaydi va doimo mukammallikka, boshlagan ishini yakuniga yetkazishga intiladi. Fidoiylilik belgilaridan biri bu ichki motivatsiyadir. Fidoiy odam o‘z kasbidan, amaldan haqiqiy ichki qoniqishni his qiladi. U buni faqat tashqi maqtov va e‘tirof uchun qilmaydi, balki jarayonning o‘zi va ishining natijasidan zavqlanadi.

Fidoiylilikning asosiy qadriyatlaridan biri shundaki, u bizga qiyinchiliklar va to‘siqlarni yengishga yordam beradi. Biz o‘z ishimizga to‘liq sodiq bo‘lganimizda, biz birinchi to‘siq yoki to‘siqdan voz kechmaymiz, balki kurashni davom ettiramiz va muammolarni hal qilish yo‘llarini qidiramiz. Fidoiylilik muvaffaqiyatga intilishda qat‘iyatli va bardoshli bo‘lishga imkon beradi.

Bundan tashqari, fidoiylilik shaxsiy “Men”imizni yanada rivojlantiradi. Biz o‘zimizni biror ishga bag‘ishlaganimizda, biz doimo rivojlanib, takomillashib, yangi bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lamiz. Fidoiylilik bizga professional va inson sifatida o‘shisha, qilayotgan ishimizda yaxshiroq bo‘lishga imkon beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘zbek tili va madaniyatida fidoiylilik va uning ifodasi, tasdig‘i odatda el-yurt, fan, ta‘lim uchun xizmat qiladigan kadrlarni yetishtirib berilganligi bilan o‘lchanadi. “Ilova tariqasida aytmochimanki, ustoz qayerda ishlamasin o‘z kasbiga fidoiyligini namoyish etdi va zimmasidagi vazifani sharaf bilan bajardi. Ustozning ko‘plab shogirdlari turli soxalarda samarali mehnat qilib mamlakatimiz taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shib kelishyapti. Mazkur maktabda ta‘lim olgan ba‘zi o‘quvchilar

fan nomzodlari va fan doktorlari ilmiy unvoniga sazovor bo‘lishgan.” (O.Kamol. Fidoiylilik)

Allambergenovanning Alpomish dostonining o‘zbek va qoraqolpoq versiyalarining qiyosiy tadqiqida qilingan tadqiqot ishida fidoiylilik “Dostonning Yesemurat Jirov Nurabullayev variantida: Əshim faqirning Alpamisi uchun fidoiyligi (“dan qildi, un qildi, nan qildi»), Alpamisi zindondagi holati (“alladan, baladan”; “alladan, dushpannan, mamadan”; “batirın, shatırın”) singari o‘rinlarda to‘liqsiz saj‘dan unumli foydalanilgan”[1] tarzida ifodalanadi.

O. A. Doroxova “Axloq tarixida qahramonlik odob-lari” nomli tadqiqotida qahramonlik ko‘rinishlari insoniyat tarixi davomida sodir bo‘lishini ta‘kidlab, qahramonlik odob-axloqi tushunchasini hayot tarzi, ma‘lum bir ijtimoiy yo‘nalish sifatida kiritadi, uning namunasi qahramon hisoblanadi. O. A. Doroxova har bir tarixiy davr bilan “qahramon” tushunchasi o‘zgarishlarga duch kelishini ta‘kidlaydi. Qahramon haqidagi g‘oyalarning kelib chiqishi antik davrda. “Antik davrda qahramon haqidagi g‘oyalarda asosiy e‘tibor harbiy faoliyat, jangdagi xatti-harakatlar, o‘limga munosabat, Uyg‘onish davrida - haqiqatni bilish istagi, umumiy manfaatlar uchun kurash bilan bog‘liq bo‘lgan fazilatlariga qaratilgan[2].

E. V. Ivanova o‘zining “Mifologik ma‘no shakllanishi (madaniy qahramon obrazi)” tadqiqotida qahramonni ma‘nolarning tashuvchisi va tarjimoni, mifning konseptual o‘zagi deb hisoblaydi va “mifdagi qahramon” tasniflariga e‘tibor beradi. “Madaniy qahramon” tushunchasining geneziyasini arxaiklikdan zamonaviy tushunchagacha bo‘lgan dinamikada kuzatar ekan, muallif xalq-mif qahramonlarni: ertak, afsonaviy, epik, epik, antiqahramon va zamonaviy qahramonlarni: siyosiy afsonaviy qahramon, g‘oyaviy afsonaviy qahramon, diniy qahramon, ommaviy axborot vositalari qahramoni ma‘lumotlari. Muallif qahramon haqidagi

afsonani ijtimoiy-siyosiy kontekstda ko'rib chiqadi va ommaviy axborot vositalarida mif yaratish xususiyatlarini ko'rib chiqadi[3].

Ijtimoiy falsafa doirasida I. M. Suravnevaning jamiyatda qahramon obrazini shakllantirish mexanizmini tahlil qilishga bag'ishlangan "Qahramonlik ijtimoiy hodisa sifatida" tadqiqoti amalga oshirildi. Muallif zamonaviy jamiyatda qahramonlik hodisasini idrok qilish ohangi o'zgarib borayotganini, istehzo, kiniklik, boshqalarning olijanobligiga ishonmaslik kabi ichki to'siqlar bilan bog'liqligini ta'kidlaydi. Muallif qahramonlik afsonasi haqida g'oyaviy jihatdan belgilab qo'yilgan, haqiqatga da'vo qiladigan, talab hamisha bo'ladigan hikoya sifatida gapiradi, chunki u qadriyatlar, e'tiqod va maqsadlarga alohida ahamiyat beradi. I. M. Suravnevaning ta'kidlashicha, zamonaviy rus jamiyatida qahramon tushunchasi amerika madaniyati konsepsiyasi bilan almashtirilmogda superman, muallifga ko'ra, rus ommaviy madaniyatining namunaviy shaxsiga aylanib, yosh avlodning qadriyatlar tizimini o'zgartiradi [4].

M.A.Loshmanovning "Tarixiy-falsafiy jarayonda qahramon tushunchasi: klassik va noklassik munozaralar" tadqiqotida qahramon tushunchasi, uning tarixiy shakllari va ko'rinishlari falsafiyashtirishning klassik va noklassik turlari doirasida ko'rib chiqiladi. Muallif qahramon tushunchasini tarixiy-falsafiy kontekstda tahlil qilib, uning inson tafakkurining tarixiy harakati va tushunchalarning o'zgarishi jarayonida o'zgarishlarini ochib beradi [5].

A.V.Trofimovning "Joriyat rus madaniyatining hodisasi sifatida" dissertatsiyasi rus madaniyati tarixidagi jasoratni falsafiy va madaniy tushunishga, uning madaniy makonda aktuallashtirishning ijtimoiy va individual-shaxsiy tomonlarini, uning universal, milliy xususiyatlarini aniqlashga bag'ishlangan. -o'ziga xos va mintaqaviy-o'lkashunoslik komponentlari. Boshqa tadqiqotchilar singari A.V.Trofimova ham hozirgi zamon qahramonlik imkoniyatiga shubha bilan ajralib turishini, shu bilan birga jamiyat qahramonlik obrazlariga juda muhtojligini ta'kidlaydi.

R. A. Lukyanovning "Qahramonlik haqiqati falsafasi" tadqiqoti falsafiy fikr tarixidagi qahramonlik haqiqati muammosini o'rganishga bag'ishlangan. Asarning ko'p qismi haqiqatni o'rganish va haqiqatni falsafiy kategoriyalar sifatida bilishga bag'ishlangan bo'lib, falsafa va ijtimoiy fikrda qahramonlik talqinlari ko'rib chiqiladi. Muallif qahramonlik xulq-atvorining mohiyatini ochib beradi, bu qahramonlik fazilatlarini ob'ektivlashtirish, qahramonlik xatti-harakatlarini talab qiladigan vaziyatlarni ko'rsatish va qahramonlik harakati olib keladigan oqibatlarini anglashdadir.

L. A. Seredinskayaning "Qahramonlikning ijtimoiy ontologiyasi" tadqiqotida "qahramonlik" va "qahramonlik" tushunchalari qahramonlikning ijtimoiy ontologiyasini yaratish uchun ahamiyatli bo'lgan ijtimoiy-falsafiy tushunchalar sifatida ko'rib chiqiladi. Qahramonlik nutqi ijtimoiy voqelikni qurish usuli sifatida taqdim etiladi, uning siyosiy ishtiroki va mafkuraviy ikkilanishlari qayd etiladi: ijtimoiy barqarorlikning kafolati bo'lgan holda, u muxolifat nutqi hamdir. A.V.Trofimova jasoratlarining bir necha turlarini ajratib ko'rsatadi: harbiy, ma'naviy, ilmiy, ijodiy va kundalik jasorat.

Madaniyatshunos P.A.Sapronov o'zining "Qahramonlik hodisasi" kitobida qahramonlikni muqaddaslik bilan qiyoslash mumkin bo'lgan inson mavjudligining ekstremal holatlaridan biri sifatida ko'rsatadi.

N. B. Myndaning "Qadimgi madaniyatda ijodkorlarning ulug'lanishi" nomli madaniyatshunosligi antik davrda o'ziga xos xususiyatlari va ijodkorni ulug'lashning antik davr madaniyatida tabiiy turi sifatida ulug'lanishining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rib chiqishga bag'ishlangan. Muallifning ta'kidlashicha, "Ulug'lash insoniyat sivilizatsiyasi mentalitetining umumiy qonuniyatlarini aks ettiruvchi

madaniyatning tabiiy haqiqatidir, ammo har bir madaniyatda ulug'lash madaniy paradigmaning xususiyatlari bilan belgilanadigan o'ziga xos xususiyat va shakllarga ega. Muallifning fikricha, ulug'lashning qadimiy shakllarini o'rganish orqali biz bugungi kundagi qahramonlik talqiniga yaqinlashamiz. N.B.Minda o'z tadqiqoti davomida Gomer, Sofokl, Dedalus va Fidiyalarning hayotiy ijodini tahlil qilib, antik madaniyatda ijodkorning qahramonlik mavqeini ko'rsatib berdi.

T. V. Iovlevaning "Shaxsning mashhurligi madaniy hodisa sifatida" tadqiqoti shaxsning mashhurligi fenomenining ijtimoiy-madaniy jihatlari ko'rib chiqishga bag'ishlangan.

G.V.Rilskiyning "Madaniy dinamikada epik qahramonlarning o'zgarishi: maishiy animatsiya materialida" tadqiqoti rus qahramonlari va ularning raqiblarining ma'no obrazlarini o'zida mujassam etgan san'atning turli shakllarini belgilovchi madaniy dinamika tendensiyalarini aniqlashga bag'ishlangan. San'atning asosiy turlari (musiqqa, rasm, adabiyot, kino, animatsiya) doirasida muallif uch qahramonning ruhiy obrazlarining ham tipik, ham maxsus xususiyatlarini aniqladi.[6]

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada o'zbek tili va madaniyatida fidoyilik kategoriyasi va uning mohiyatini yoritib berishda sintez, analiz, qiyosiy tahlil, kompleks yondashuv, tizimli yondashuv, mantiqiylik kabi usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Inson fidoyi bo'lsa, u nafaqat o'z vazifalarini bajaradi, balki mukammallikka intiladi. U doimo o'zini yanada takomillashtirib, yangi usul va yondashuvlarni o'rganadi, zamon bilan hamnafas bo'ladi. Bunday odam shu bilan to'xtamaydi, balki o'z sohasida doimo rivojlanib, takomillashib boraveradi. Biroq, fidoyilikka erishish ko'rinadigan darajada oson emas. Bu odamdan o'z kasbiga alohida ichki motivatsiya va sodiqlikni talab qiladi. Shunday qilib, fidoyilikka erishish uchun aniq maqsad va vazifangizni tushunish kerak. Bunda ularning faoliyatiga qiziqish va ularning jamiyat uchun ahamiyati muhim omil hisoblanadi.

Agar har birimiz samimiy istak, qat'iyat va rivojlanishga tayyor bo'lsak, fidoyilikka erisha olamiz. Fidoyilik vaqt va kuch talab qiladigan jarayon ekanligini unutmaslik kerak. Shunga qaramay, bu yo'ldagi har bir qadam bizni mamnun qiladi va faoliyatimizda yaxshi natijalarga olib keladi.

O'zimizning sevgan mashg'ulotimizga to'liq sodiq bo'lganimizda, unga barcha kuch, vaqt va resurslarimizni sarflashga tayyormiz. Siz uzoq va qizg'in mashg'ulotlarni o'tkazishga, yangi bilim va ko'nikmalarni o'rganishga, oqinga qarshi chiqishga va birinchi qiyinchiliklardan oldin taslim bo'lmaslikka tayyor bo'lasiz.

Sadoqat, shuningdek, qiyinchiliklarni yengishga va o'zingizni yengishga yordam beradi. Muvaffaqiyatga erishayotganda, kelajakdagi muvaffaqiyat uchun bugungi kunning ba'zi zavqlarini qurbon qilishga tayyor bo'lish muhimdir. Uzoq muddatli maqsadlarga erishish uchun siz qisqa muddatli zavqlardan voz kechishga tayyor bo'lishingiz kerak.

Bundan tashqari, fidoyilik maqsadlaringizga erishishda diqqatli va barqaror bo'lishga yordam beradi. Bu sizni chalg'itadigan narsalarni yengishga va eng muhim narsalarga e'tiboringizni qaratishga yordam beradi. Sadoqatli odam maqsadni his qiladi va muvaffaqiyatga erishmaguncha o'z yo'lidan chetga chiqmaydi. Xuddi shunday fidoyilik ham sizga o'zingizdan ustun bo'lishga va o'z salohiyatingizni to'liq anglashga yordam beradi. Sadoqat sizning cheklovlaringizni yengib, yangi cho'qqilarni zabt etishga imkon beradi.

Albatta, muvaffaqiyat nafaqat fidoyilik natijasi, balki iste'dod, imkoniyat va omad kabi turli omillarning kombinatsiyasidir. Biroq, fidoyiliksiz jiddiy natijalarga erishish qiyin.

Shunday qilib, muvaffaqiyatga erishishda fidoyilik muhim rol o'ynaydi. Bu o'z maqsadlari yo'lida harakat qilish uchun kuch, motivatsiya va aniqlik beradi.

Bugungi kunda o'zbek tilida, madaniyatida fidokorlik, fidoyilik yuqorida ta'kidlaganimizdek, ta'lim-tarbiya sohasida xizmat qilgan, muayyan sohada uzoq mehnat qilgan yetuk mutaxassislariga o'zlarining ustida ishlab, izlanib yuksalish bilan birga yoshlarning orasidan ham o'z izdoshlarini tarbiyalashi ham fidoyilik sifatida baholab kelinmoqda.

Uning fidokorona mehnatlari davlatimiz tomonidan munosib takdirlandi. U "O'zbekistan xalq ta'limi a'lochisi" unvoniga sazovor bo'ldi. Oramizda shunday fidoyi insonlar bor ekan yurtimiz gullab yashnayveradi. Jamiyatdagi parokandalik yomon va axloksiz odamlarning xatti-harakatidan boshlanadi. (Obid Kamol. Fidoyilik) Ushbu asarda fidoyi shaxs o'zida qanday gio'zal axloqlarni o'zida mujassam qilishi, o'zbek madaniyatida fidoyi shaxsning fidoyiligini ko'rsatuvchi xususiyatlari ham keltirilgan.

Bu fidoyi insonning tadbirkorligi va odamiyligi haqda qancha ko'p gapirsak, ozlik qiladi. Vaqt taqozosi tufayli men so'zimni shu yerda yakunlamogchiman.

Xulosa. Har bir yurti fuqarosi o'z kasbiy faoliyatida fidoyi bo'lishi ushbu sohani yanada taraqqiy etishiga ko'mak beradi. Masalan, tadbirkorlik, ya'ni, muayyan ishlab chiqarishlar qilib, yangi ish o'rinlari tashkil qilish, moddiy ahvoli tang bo'lgan odamlarga moddiy-ma'naviy ko'mak berish kabi ishlarni qiluvchi odamda jam bo'ladigan fazilat, fidoyi odamning fidoyiligini tasdiqlovchi jihatlardan ekanligi anglashiladi.

Xulosa qilib aytganda, o'z-o'ziga, o'z kasbiga, o'z oilasiga, Vatanga fidoyi bo'lgan inson shu jamiyatni rivojida muhim ahamiyat kasb etadi. Fidoyi inson o'z maqsadiga erishish yo'lida hech nimadan qaytmaydi, o'zini boricha bag'ishlaydi. Bugungi kun ehtiyojlaridan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, har bir jamiyat madaniyat va til sohasida fidoyilikka, bu soha rivojidadagi fidoyi insonlarga ehtiyoj sezadi.

ADABIYOTLAR

1. Allambergtnova N. "Alpomish" dostonining o'zbek va qoraqalpoq versiyalari qiyosiy tipologiyasi. F.f.b.d. avtoref...Toshkent. 2019. V. 18.
2. Doroxova, O. A. Geroicheskiy etos v istorii morali: avtoref. dis. ... kand. filos. nauk: 09.00.05 / Doroxova Olga Anatolyevna. – M., 2005. V.5.
3. Ivanova, Ye. V. Mifologicheskoye smysloobrazovaniye (obraz kulturnogo geroya): avtoref. dis. ... d-ra filos. nauk: 09.00.13 / Ivanova Yevgeniya Vladimirovna. – Yekaterinburg, 2005. V.5.
4. Suravneva, I. M. Geroizm kak sosialnyy fenomen: avtoref. dis. ... kand. filos. nauk: 09.00.11 / Suravneva Irina Mixaylovna. – Tver, 2006.
5. Loshmanova, M. A. Konsept geroya v istoriko-filosofskom prosesse:klassicheskiy i neklassicheskiy diskursy: avtoref. dis. ... kand. filos. nauk:09.00.03 / Loshmanova Mariya Aleksandrovna. – Saratov, 2006.
6. Rylskiy, G.V.Transformatsiya bylennykh geroyev vkulturnoydinamike: na materiale otechestvennoy animasii: dis. ... kand. kulturologii: 24.00.01 / Rylskiy German Vitalyevich. – Kostroma, 2011.